

Ο «Διαβάτης» της Λογοτεχνίας

Ο Ιωάννης Κονδυλάκης σε νεαρή ηλικία.

Ο Ιωάννης Κονδυλάκης, ο δημοφιλέστατος «Διαβάτης» των νεοελληνικών γραμμάτων επανέρχεται στην επικαιρότητα με το νέο βιβλίο του καθηγητή Θεοχάρη Δετοράκη που τυπώνεται με δαπάνη του συλλόγου Πολιτιστικής Ανάπτυξης Ηρακλείου. Μια σύντομη βιογραφική παρουσίαση του κρητικού λογοτέχνη και του περιεχομένου του βιβλίου που αναφέρεται σ' αυτόν έκανε πριν λίγες μέρες ο καθηγητής κ. Θ. Δετοράκης μιλώντας σε εκδήλωση του Λυκείου Ελληνικών:

Κυρίες και Κύριοι,
Το θέμα, που έχω την τιμή να παρουσιάσω στην αποψινή μας επικοινωνία, έχει, όπως ήδη γνωρίζετε

του καθηγητή Θ. Δετοράκη

τε, τον ενδεικτικό τίτλο «Ο Κονδυλάκης και η λαογραφία της Κρήτης». Πρόθεσή μου είναι να αναγγείλω την έκδοση ενός νέου βιβλίου και να παρουσιάσω το περιεχόμενό του. Πρόκειται για το βιβλίο «Ιωάννη Κονδυλάκη Ανέκδοτα λαογραφικά της Κρήτης» που τυπώνεται με την επιμέλεια του ομιλούντος και με δαπάνη του δραστήριου Συλλόγου Πολιτιστικής Αναπτύξεως Ηρακλείου, ενός Συλλόγου που έχει ήδη στο ενεργητικό του πολλές άλλες εκδόσεις και εκδηλώσεις, που τιμούν και προβάλλουν την ιστορία και τον πολιτισμό της ιστορικής πόλης μας και της Κρήτης γενικότερα. Και βέβαια αξίζει να συγχαρούμε και να ευχαριστήσουμε το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου για τη νέα πνευματική προσφορά του στον τόπο μας, καθώς και το Λύκειο Ελληνικών Ηρακλείου, που οργάνωσε για το σκοπό αυτό την αποψινή μας συνάντηση.

Με το νέο βιβλίο, που ετοιμάζεται και θα κυκλοφορήσει σε λίγες ημέρες, ο Ιωάννης Κονδυλάκης, ο δημοφιλέστατος «Διαβάτης» των νεοελληνικών Γραμμάτων επανέρχεται στην επικαιρότητα, με μια νέα όψη της δραστηριότητας και της προσφοράς του. Και θα ήταν χρήσιμο, πριν προχωρήσουμε στο θέμα μας, να παρουσιάσουμε ένα συνομότετο βιογραφικό σχήμα του μεγάλου κρητικού λογοτέχνη, για να διαγράψουμε το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο έζησε και δημιούργησε.

Ο Κονδυλάκης γεννήθηκε στην Άνω Βιάννο κα-

τά τα τέλη του 1862, από οικογένεια αγροτική. Μόλις άρχισε να γνωρίζει τον κόσμο, παιδί πέντε ετών, γεύτηκε τις δραματικές εμπειρίες της προσφυγιάς. Είχε ξεσπάσει η μεγάλη κρητική επανάσταση του 1866-69 και ο πατέρας του, ο Δημήτριος Κονδυλάκης, γνωστός αγωνιστής της επαρχίας Βιάννου, φρόντισε να στείλει την οικογένειά του στον Πειραιά, για ασφάλεια. Στο διήγημα του «Αναμνήσεις γυναικοπαίδου» ο Κονδυλάκης θα αφηγηθεί αργότερα τις δραματικές εμπειρίες του και την πρώτη αυτή περιπέτεια της ζωής του, με τρόπο συγκλονιστικό. Στην Κρήτη επέστρεψε το 1869, μετά τη λήξη της επανάστασης. Στην πατρίδα του, τη Βιάννο, έμαθε τα πρώτα γράμματα στο εκεί δημοτικό και το Ελληνικό σχολείο, με δάσκαλο του τον τότε αρχιμανδρίτη Νικόδημο Κατσαράκη, επίσκοπο Αρκαδίας αργότερα (1887-1900). Στο Ηράκλειο παρακολούθησε τα πρώτα γυμνασιακά μαθήματα. Η οικονομική δυσπραγία της οικογένειάς του τον ανάγκασε να διακόψει τις γυμνασιακές του σπουδές και να διοριστεί υπάλληλος, βοηθός γραμματέως στο Εφετείο Χανίων αρχικά (1879) και έπειτα στο Ειρηνοδικείο Μεραμπέλλου (1880) και στη Σητεία (1881). Για το διορισμό αυτό φρόντιζε ο θείος του, ο Πέτρος Κονδυλάκης, που ήταν πληρεξούσιος της επαρχίας Βιάννου στην Κρητική Βουλή, μετά τη Σύμβαση της Χαλέπας (1878). Είναι η εποχή που εμφανίζονται στην Κρήτη οι πρώτες εφημερίδες, σύμφωνα με τη Σύμβαση της Χαλέπας, και ο νεαρός δικαστικός υπάλληλος στέλνει από τη Σητεία ανταποκρίσεις στην εφημερίδα «Αλήθεια», που εξέδιδε στα Χανιά ο Τιμόθεος Ψαρουδάκης.

Φύση ανήσυχη ο Κονδυλάκης δεν φαίνεται να ικανοποιείται από την μονότονη ζωή του υπαλλήλου. Παραίτηται και καταφεύγει στην Αθήνα, όπου και φοιτά στο Βαρβάκειο γυμνάσιο και παίρνει το απολυτήριό του, μεγάλος πια, 22 ετών, το 1884. Η παραμονή του στην Αθήνα και οι νέες γνωριμίες και εμπειρίες του τον έστρεψαν πια οριστικά προς τη δημοσιογραφία, το επάγγελμα που ήταν σύμφωνο με τη φύση του και με τα ενδιαφέροντά του. Με διηγήματα και ευθυμογραφήματα συνεργάζεται σε εφημερίδες και περιοδικά της εποχής, όπως στον «Ραμπαγά» και στην «Εστία». Εδώ τυπώνει και το πρώτο βιβλίο του, με τον τίτλο «Η Κρήσσα ορφανή» (1884). Το ίδιο έτος εγγράφεται στη Φιλοσοφική Σχολή, αλλά η οικονομική του κατάσταση και η προπαντός η φυσική του απέχθεια προς τη σχολαστική μόρφωση ενός μελλοντικού δασκάλου, τον οδήγησαν στην απόφαση να διακόψει τις σπουδές του και να επιστρέψει στην Κρήτη. Ακολούθησε και εκείνος τον ίδιο δρόμο, που και άλλοι μεγάλοι λογοτέχνες μας ακολούθησαν διακόποντας τις πανεπιστημιακές τους σπουδές (Παπαδιαμάντης, Παλαμάς, Βλαχογιάννης, Ξενοπούλος).

Εγκαθίσταται πάλι στα Χανιά, κοντά στον πολιτευτή θείο του. Αφού μετέλλε για λίγους μήνες το επάγγελμα του δικολάβου με πλήρη αποτυχία, δέχθηκε να διοριστεί δάσκαλος στο Γεράνι της Κυδωνίας, κατά το σχολικό έτος 1884-1885. Για την πρότασή του θείου να διοριστεί δάσκαλος γράφει ο ίδιος, με τη συνηθισμένη ευτραπεία του «**Εγέλασα, διότι μου επρότειναν εκείνο το επάγγελμα ακριβώς, προς το οποίο δεν είχα αισθανθή ποτέ κλίσην. Η αλήθεια είναι ότι, ως μαθητής, εθαύμαζα ενίοτε την εξουσίαν εκείνων, οιπίνες ηδύναντο ανεξελέγκτως να ξυλοκοπούν και να προβιβάζουν, να δίδουν μηδενικά και να τραβούν αυτά, αλλά δεν επόθησα ποτέ να γίνω τόσο μισητός τύραννος!**» Η σύντομη αυτή περίοδος της διδασκαλικής του ζωής του έδωσε τις εμπνεύσεις και το υλικό για τα διηγήματα «**Όταν ήμουν δάσκαλος**» και «**Επικήδειος**».

Το 1885 επανέρχεται στην προσφιλή του δημοσιογραφία, ως αρχισυντάκτης της βραχύβιας εφημερίδας «**Άμυνα**» των Χανίων (1885-86) και συνεργάτης του λόγιου συμπολίτη μας εκδότη Στυλιανού Αλεξίου, που είχε ιδρύσει και εξέδιδε τη

μαχητική εφημερίδα «**Νέα Εβδομάς**» (1885-89).

Μετά την άτυχη επανάσταση του 1889, που έδωσε στον Τούρκο το πρόσχημα να αφαιρέσουν όλα τα προνόμια που κατά καιρούς είχαν παραχωρηθεί στην Κρήτη και να επαναφέρουν τη σκληρότητα των περασμένων καιρών, ο Κονδυλάκης κατέφυγε πάλι στην Αθήνα, όπου και εγκαταστάθηκε οριστικά και έζησε 30 περίπου χρόνια, ως το 1918, με μια μικρή διακοπή, κατά την επανάσταση του 1896-97, που επανήλθε στην Κρήτη ως πολεμιστής και ως πολεμικός ανταποκριτής.

Το κύριο επάγγελμά του πια ήταν η δημοσιογραφία. Συνεργαζόταν στις εφημερίδες «**Σκρίπ**», «**Άστυ**», «**Εστία**» και «**Εμπρός**», με τα ψευδώνυμα «**Κονδυλοφόρος**», «**Βαρδής Γύπαρης**» και «**Διαβάτης**», με το οποίο και πέρασε στην ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Αναδείχθηκε πραγματικά αριστοτέχνης στο χρονογράφημα και ανύψωσε αυτό το δημοσιογραφικό παίγνιδο σε είδος λογοτεχνικό και θεωρείται, δίκαια, ο πατέρας του. Από τις εφημερίδες και τα περιοδικά της εποχής του παρουσίασε και τα μεγάλα λογοτεχνικά έργα του, τα μυθιστορήματα «**Οι άθλιοι των Αθηνών**», «**Ο Πατούχας**», «**Όταν ήμουν δάσκαλος**». Η πνευματική και ψυχική του συγγένεια με τον αρχαίο Λουκιανό τον παρώθησε στο να τον μεταφράσει και μας έδωσε πραγματικά έξοχη μετάφραση, που αποδίδοσε πνευματώδες και φιλοπαίγμον ύφος στο. Παράλληλα ενδιαφέρθηκε για τη νεότερη ιστορία της ιδιαίτερης πατρίδας του, της Κρήτης, και δοκίμασε τις δυνάμεις του στην ιστοριογραφία, συμπληρώνοντας την Ιστορία των Κρητικών Επαναστάσεων του Ζαμπελίου και του Κριτοβουλίδου. Φαίνεται ότι σκόπευε να συγγράψει γενική Ιστορία της Κρήτης, γιατί στα κατάλοιπά του βρίσκεται μια σύντομη εξιστόρηση της περιόδου της Αραβοκρατίας και της εκστρατείας του Νικηφόρου Φωκά στην Κρήτη το 961 μ.Χ. Η έκδοση του μεγάλου και σοβαρού έργου του Β. Ψιλάκη δεν άφησε πια περιθώρια στον Κονδυλάκη, που δεν είχε οπωσδήποτε τον απαραίτητο οπλισμό για ένα τόσο μεγάλο εγχείρημα.

Στην Κρήτη επανήλθε ο Κονδυλάκης το 1918 και πέρασε τα δύο τελευταία χρόνια της ζωής του στο Ηράκλειο και στα Χανιά, και λίγους μήνες στη γενέτειρά του. Στο διάστημα τούτο τύπωσε στα Χανιά το τελευταίο βιβλίο του «**Πρώτη αγάπη**» και συνεργάστηκε στην εφημερίδα «**Νέα Εφημερίς**» του Ι.Δ. Μουρέλλου με μικρά άρθρα σε μορφή επιφυλλίδων. Ο θάνατος τον βρήκε στις 25 Ιουλίου 1920 στο Πανάγειο Νοσοκομείο του Ηρακλείου, σε ηλικία 58 ετών.

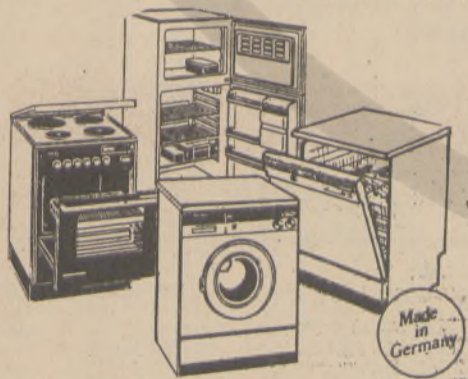
Συνέχεια αύριο

SIEMENS

10ημερο γνωριμίας από 17/11/87 -26/11/87
νέων συσκευών SIEMENS (.....)

Σε νέες συμφέρουσες τιμές!!!

Γνωρίστε από κοντά την υψηλή τεχνολογία των συσκευών SIEMENS, και αρπάξτε την ευκαιρία, να τις κάνετε δικές σας, τώρα, σε συμφέρουσες τιμές.

Made in Germany

Ειδική παρουσίαση, και κλήρωση Δώρου
Πέμπτη 26/11/87 στις 6.30 μ.μ.
ΣΤΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

ΡΑΔΙΟ ΜΑΚΡΑΚΗ Α.Ε.

Έβανς 59-ΗΡΑΚΛΕΙΟ

Γιάννης Κονδυλάκης, Φαίδων Ερ. Μοάτσος, Θεόφραστος Μοάτσος, Αθήνα Μάιος 1914.

Ο «Διαβάτης» της Λογοτεχνίας

Γ' ΜΕΡΟΣ - συνέχεια από χθες

Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι ο Κονδυλάκης επιχειρεί να συσχετίσει τις νεότερες κρητικές παραδόσεις με ανάλογες μαρτυρίες αρχαίων συγγραφέων. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι

του καθηγητή Θ. Δετοράκη

βρισκόμαστε στην εποχή που οι Έλληνες λόγιοι, με πληγωμένη την εθνική τους φιλοτιμία από τις θεωρίες του Φαλλμεράιερ (1831) αναζητούσαν αποστομωτικές αποδείξεις και έξω από το χώρο της ιστορίας, στο βίο και τον πολιτισμό του ελληνικού λαού. Η μυθολογία ήταν ένα παρθένο ακόμη και ελκυστικό πεδίο έρευνας, που θα μπορούσε να στηρίξει με συναρπαστικά στοιχεία τη διάρκεια και την ενότητα της ελληνικής φυλής. Το πολύτιμο βιβλίο του Νικ. Πολίτη για τις παραδόσεις του ελληνικού λαού, με τις σφές παρατηρήσεις του είναι το επιστέγασμα όλων αυτών των ερευνών, από τις οποίες δεν απουσίασε ο Κονδυλάκης. Ιδού και ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από τη μελέτη του αυτή:

Την καθαρωτέραν περί Σαρανταπήχων παράδοσιν σώζουσιν οι παρά τας ανατολικάς υπωρείας της Ίδης οικόυντες. Ούτοι λέγουσιν ότι πρώτοι κάτοικοι της Ίδης και των προπόδων αυτής ήσαν οι Σαραντάπηχοι και ότι κατόπιν, κατακλυσμού γενομένου, εξήτησαν ούτοι την από του πνιγμού σωτηρίαν αυτών εις την κορυφήν της Ίδης. Και απήλλαξε μεν αυτούς του πνιγμού του όρους και του αναστήματος αυτών το ύψος, αλλ' επειδή έμειναν επί πολλάς ημέρας όρθιοι και κεκαλυμμένοι μέχρι τραχήλου υπό του ύδατος εσχηματίσθησαν υπό τα πλατέα των ποδών των πέλματα σκώληκες λίαν οχληροί. Κύπτοντε δε προς σύλληψιν των ζωύφιων έχανον την ισοροπίαν αυτών και καταπίπτοντες επιπίοντο, διότι, κατά τινας, το βάρος των τους ημπόδιζε να ανεγερθώσι ή διότι κατ' άλλους, εθραύεο η σπονδυλική αυτών στήλη και απέθνησκον εκ τούτου.

Δεν φαίνεται προς ταύτα άσχετος η είδησις του Διόδωρου, ότι η Κνωσσός και τα παρ' αυτήν - έκειτο δ' ως γνωστόν, η Κνωσσός εγγύς της Ίδης - κατοικούντο τω πάλοι υπό Τιτάνων και Γιγάντων (1). Ένα των Σαρανταπήχων, αλλά τον ισχυρότατον, θεωρούσι και τον Διγενή οι Μεσαριται. Και δεικνύουσι πελωρίους βράχους, ους έρριπτε προς διασκέδασιν εν ειδει αστραγάλων, και παρά την κώμην Καμάραις και την σέλλαν του, ήτο βουνόν τινα διεσχιζόμενον την κορυφήν υπό αυλακώδους κοιλώματος, όπερ, ως λέγουσιν, εσχηματίσθη εκ του βάρους του Διγενούς, καθεσθέντος επί του βουνού ως επί ίππου. Επί του πρανούς του αυτού βουνού δεικνύουσι και την πατιάν, ήτοι λωρίδα γης, έχουσαν το σχήμα γιγαντιαίου πέλματος, επιλέγοντες ότι ότε ο γίγας ούτος έδιψη εστήριζεν εκεί τον ένα των ποδών του και τον άλλον εις τα απέναντι όρη και κύπτων έπινεν εκ του υπό τα

σκέλη του ρέντος Ληθεώς, ποταμού, όστις αποφραττόμενος υπό της πώγωνος του επλημμύρει την πεδιάδα της Μεσσαράς. Αποθανών δ' ετάφη ο Διγενής επί επιπέδου τινος υψώματος παρά την κώμην Γέργερην επειδή δε το σώμα του ήτο μακρότερον της επιφανείας του υψώματος ετάμη εις επτά τεμάχια και ούτω διηκολύνθη η ταφή.

Ανάλογο σε περιεχόμενο και σημασία είναι και το δεύτερο λαογραφικό του μελέτημα, με τίτλο «Ο δαίμων κατά τους Κρήτας», που δημοσιεύτηκε το 1884 στο 17ο τόμο του περιοδικού «Εστία». Ο υπάτιλος υποδηλώνει τα επί μέρους θέματα «Κακοποιοί δαίμονες-Στοιχειά-Φιλοπαιγμονες-Νηρηίδες». Συγκεντρώνει και παρουσιάζει μερικές πολύ χαρακτηριστικές κρητικές παραδόσεις για τα δαιμονικά όντα. Όσοι ασχολούνται με τη λαογραφία της Κρήτης θα διαπιστώσουν ότι όλα αυτά τα στοιχεία επιβιώνουν και σήμερα, προσαρμοσμένα σε τόπους και πρόσωπα. Στον ίδιο τόμο δημοσίευσε ένα μικρότερο μελέτημα συμπληρωματικό, με τίτλο «Κρητικαί δοξασίαι. Περί Νηρηίδων συμπληρωματικά. Τελώνια. Ύδωρ». Το παρακάτω απόσπασμα είμαι βέβαιος ότι θα ανακαλέσει στη μνήμη σας ανάλογες διηγήσεις στα χωριά μας:

«Ο Σταθερογιάννης από τα Βορίζα επήγαινε μια νύκτα 'ς το Μαγαρικάρι. Πολλοί τον ενθυμούνται 'ήτανε φωτιά μοναχή 'ς τη δουλειά πάνω κ' είχε και καρδιά, που δεν εφοβάτο μπόμπας. Δεν ήτο αλαργισμένος πολύ από το χωριό του και θωρεί ένα γαίδαρο, μα γαίδαρο, κ' έστεκε μέσ' τη μέση του δρόμου. Ήτανε κουρασμένος 'ο γαίδαρος ήτανε φυσικί «Τόνε καβαλκεύω» ειπε - τότε καβαλκεύω. Εκβαλίκεψε, μα δεν είχε καμωμέναις δεκα σκελαιίς ακόμη και να κι αρχίζει ο γαίδαρος κ' εψήλωνε. Έδε χάλι! ειπε ο Σταθερογιάννης. Άμε 'ς το γέρο το διάβολο για γαίδαρος που μου 'λαχες! - Ο γαίδαρος εγέλασε και τον ερώτηξε. - Πάει 'ς το διάλολο διάλολος; - Τότ' εκατάλαβε ο Σταθερογιάννης πως είχε να κάμη μ' Ανασκελά... Αλλά δεν τάχασε, αν και ήτανε ψηλωμένος τρεις τέσσαρες πήχες ' μόνο σεία το μαχαίρι του - ήτανε μαυρομάνικο, πούνε ο μάγος των κακώ πραγμάτω - σύρνει - γιατί λες - το μαχαίρι και του το καρφώνει 'ς τη καπούλα. Ευθύς εχαμήλωσε κι' απόμεινε πάλι γαίδαρος. - Διολόπιστε! τούπε τότε ο Σταθερογιάννης. Εδώ θα δής εσύ με ποιό 'χεις να κάμης. Να δής το διάλολο τω διαόλω. - Και ραβδιά της ραβδιάς τον επήγε 'ς το Μαγαρικάρι κ' εγύρισε κ' εγύρισε καβάλα πάντοτε. Δεν ειπε κανενός αθηβολή και το μαχαίρι του τ' αφήκε καρφωμένο 'ς το κρέας. Να τύχη να κτίξη τότε σπήτια και βάνει τον καλό σου δαιμονογαίδαρο κ' εκουβάλλιε πέτραις του Θεού την ημέρα, και ξύλο, απού...μη ρωτάς... Τα σπήτια εκοντεύγανε ν' αποκιστούνε και μιαν ημέρα καταιβάνει η Σταθερογιάννεννα, 'ς το στάβλο και θωρεί το μαχαίρι καρφωμένο 'ς του γαίδαρου το κρέας ' ακι με το να μη γνωρίζη την αιτιαν τον ελυπήθηκε και του τώβγαλε. Μα ώστε να του το βγάλη αρχίζει ο καλός σου ανασκελάς πήδους, κλωτσιαιίς, σπιθαιίς, και χάνεται από 'μπρός της...»

συνεχίζεται